

Alussa oli käännös

Outi Paloposki, 17.1.2017

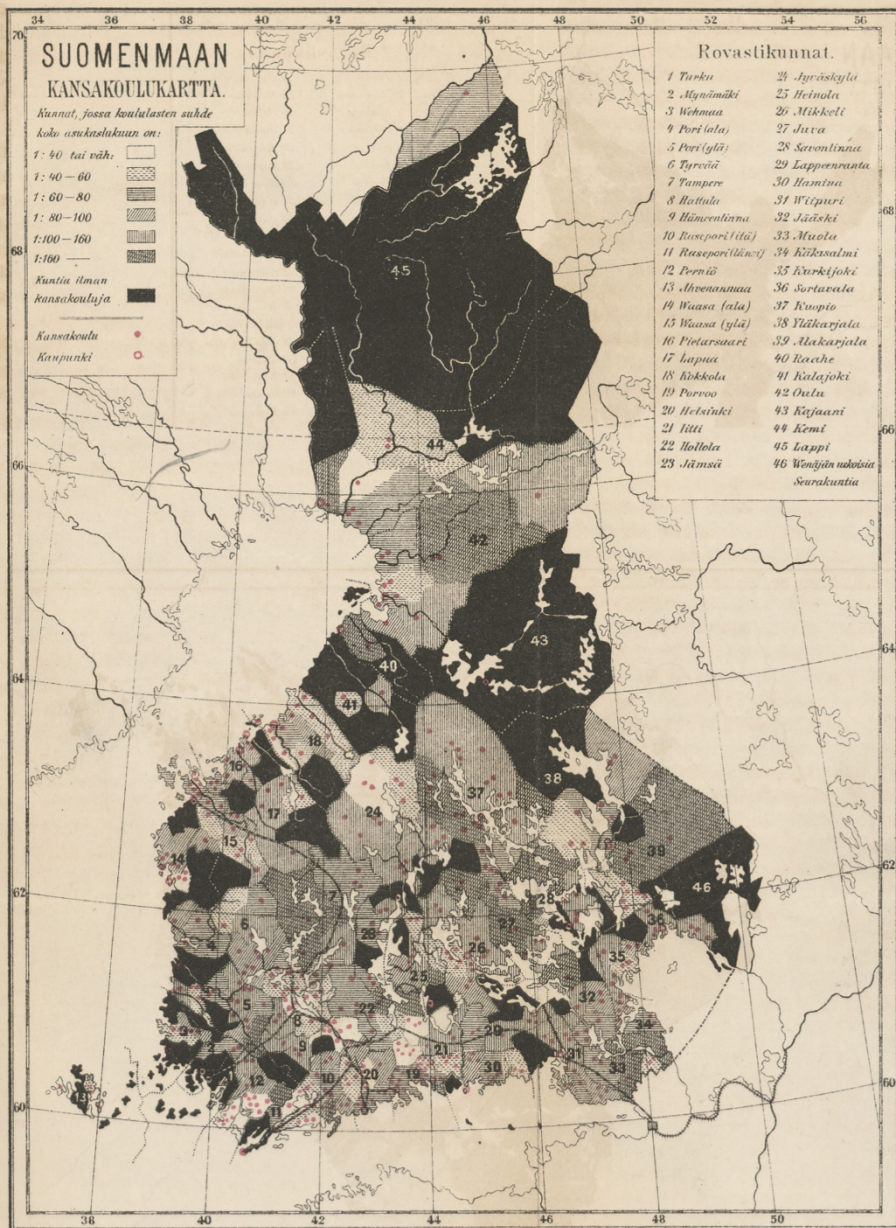

I begynnelsen var översättningen

Kääntäminen, suomentaminen ja tulkkaus
Suomen historiassa

- Kääntämisen muodot
- Kääntäjät ja tulkit
- ◉ Kaunokirjallisuus
- ◉ Virallinen kääntäminen ja tulkkaus
- ◉ Työväenkirjallisuus
- ◉ Kääntäminen muussa työssä

Kaunokirjallisten suomennosten määrä 1800-luvulta 1900-luvun alkupuolelle (Kovala 1992:192)

	suomennettu	alkuperäinen
- 1849	92	34
1850-1859	50	4
1860-1869	86	26
1870-1879	194	40
1880-1889	337	198
1890-1899	500	375
1900-1909	972	957
1910-1919	1437	1545
1920-1929	1908	1990
1930-1939	1175	2063

Kankiasta kielestä somaksi suomeksi: käännösten kieli

- ”[t]ämä meidän Suomen kielemme on niin aivan kankia vielä ja raaka, ettei tahdo oikein sujua jokaisen asian mukaan”. (C. N. Keckman 1831)
- ”Nämä kaksi vihkoa todistavat kylliksi, että Suomen kieli somasti taipuu ilmoittamaan ihmissydämmen syvimmät tunteet. - - Käännöksiä ei siis enään tarvita tehdä paljaan kielen taivuttamisen tähden - - (J. Forsman 1864)

Tekijät työn takana

- Minna Canth, Joel Lehtonen, Eino Leino, Juhani Aho; Helmi Krohn, Aatto Suppanen, Samuli Suomalainen, Maija Halonen
- Kirjailijoita, kääntäjiä, yliopistoihmisiä, kirja-alan 'sekatyöläisiä'

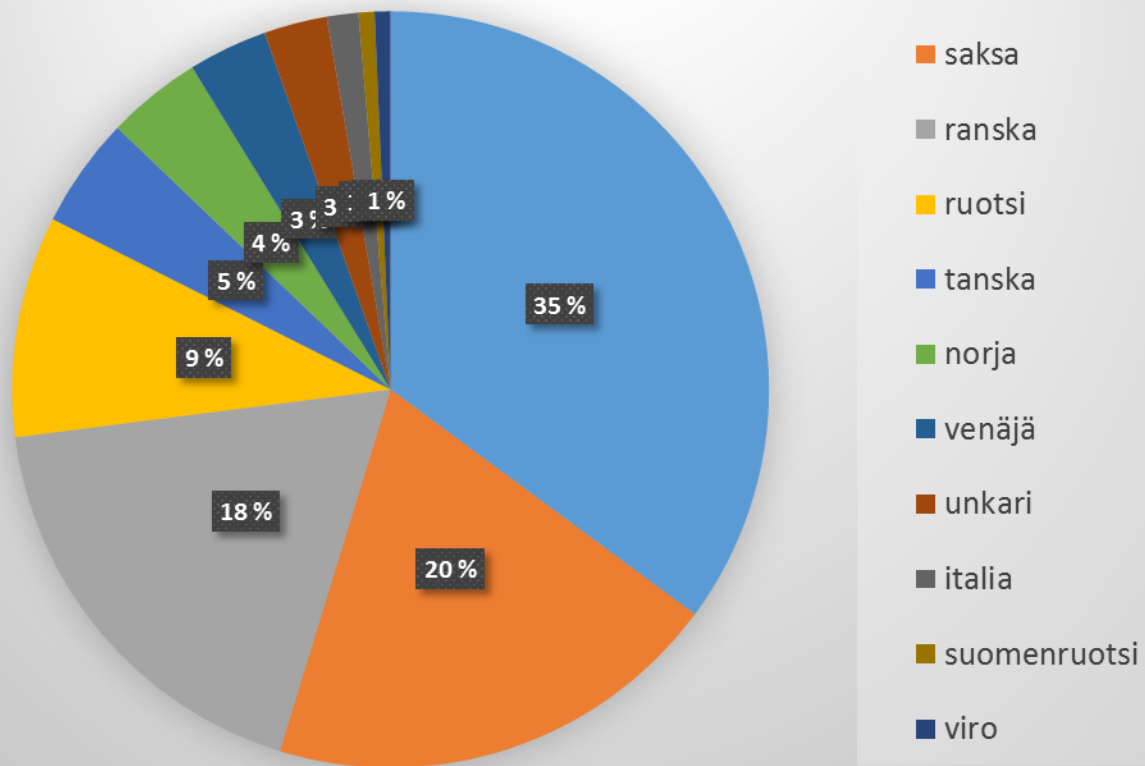

Kirjasuomennokset 1917

(Fennica 11.1.2017)

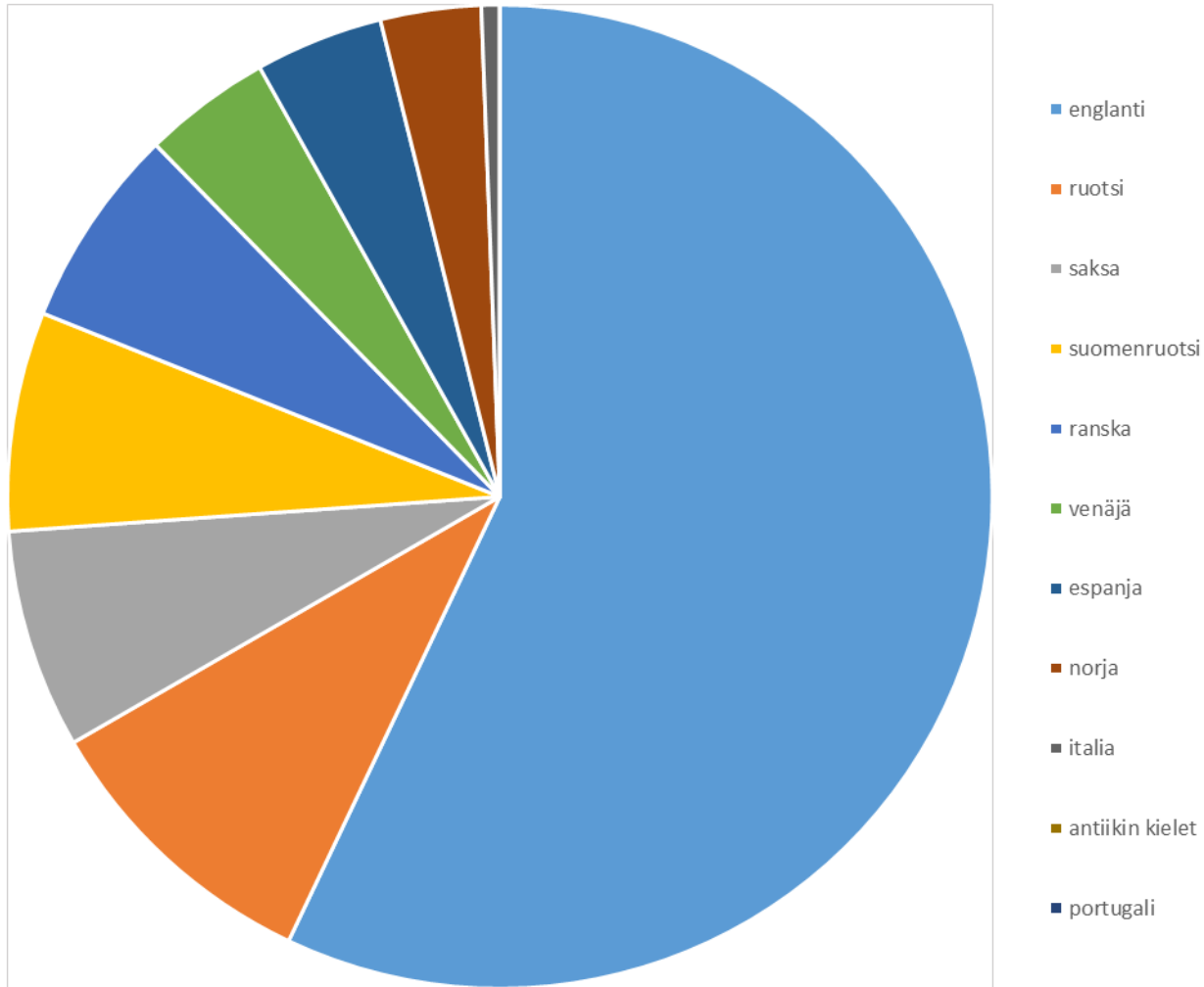
- Suomenkielinen kirjatuotanto 1917: 1295 viitettä
- Suomeksi kirjoitettu kaunokirjallisuus: 156 viitettä
- Suomennokset seuraavista kielistä (yht. 147):
  - Englanti 52, saksa 28, ranska 27, ruotsi 14, tanska 7, norja 6, venäjä 5, unkari 4, italia 2, suom.ruotsi & viro 1; puola, hollanti, espanja, portugali, kreikka, latina, kiina, japani 0

Suomennokset vuonna 1917

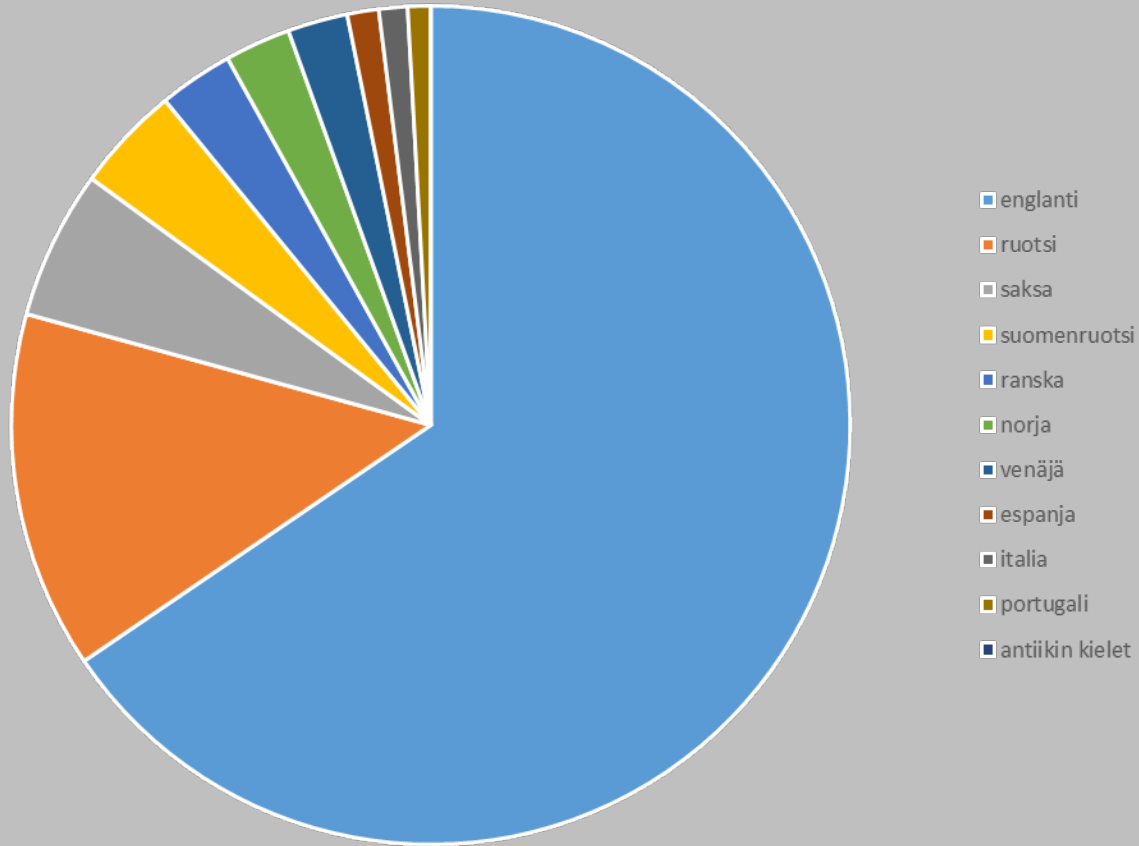

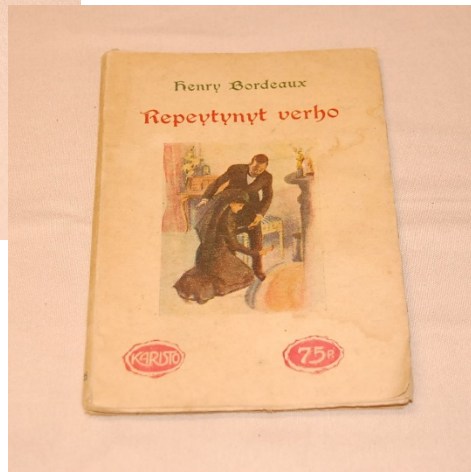

Suomennokset 1957

Suomennokset 2015

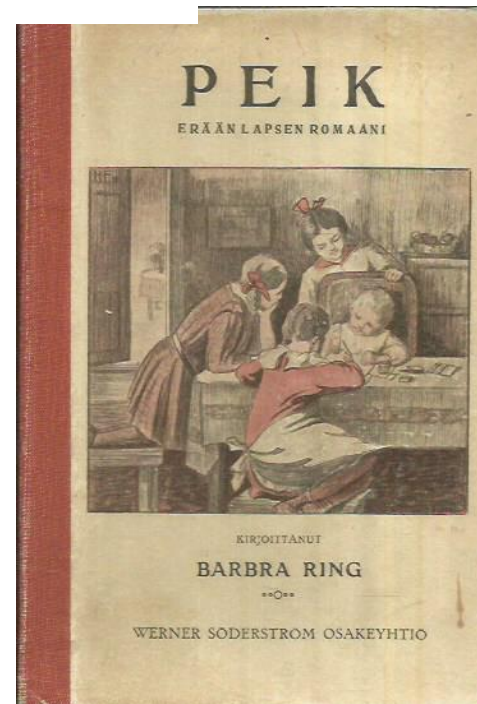
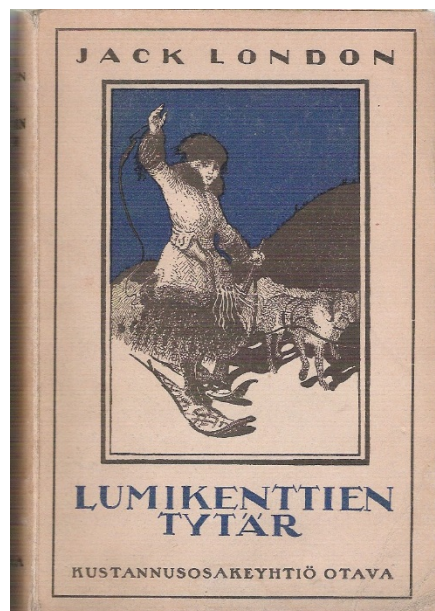
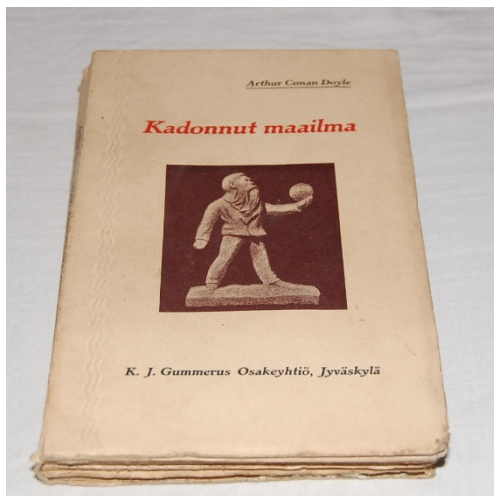

RABINDRANATH TAGORE

UHRILAULUJA

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ KIRJA

Översättningar från finska till svenska

- Ex inferno : roman. 1-2 / Konrad Lehtimäki ; bemyndigad öfvers. från finskan af Holger Nohrström. Helsingfors : Söderström, 1917.
- Hemmets vänner / fritt efter Julius Krohn (Suonio) av Arvid Lydecken ; teckningarna av Väinö Hämäläinen. Helsingfors : Otava, 1917.
- Laululeikkejä lapsille = Sånglekar för barn / Ester Walters. Helsingfors : Lilius & Herzberg, 1917.
- Sockenskomakarna : komedi i fem akter / Alexis Kivi ; övers. till svenska av Per Åke Laurén. Helsingfors : Schildt, 1917.
- Svenska böcker: 480 referenser i Fennica

Suomenmaan Valtio-Kalenteri

- 1869: 37 kääntäjää (edellisvuoden tiedot)
- 1879: 38 kääntäjää
- 1889: 48 kääntäjää
- 1899: 53 kääntäjää
- Suomen Valtiokalenteri 1918: 45 kääntäjää
- 1919: 24 kääntäjää

Virkanimikkeitä 1800-luvulla

- Keisarillisen Suomen Senaatin Venäjänkielen Ylikielenkääntäjä
- Suomenkielen kääntäjä; venäjänkielen Ylikielenkääntäjän-apulainen (vanhempia ja nuorempia)
- Kielenkääntäjä Suomen kieltä varten
- Toinen kielenkääntäjä; Apulais-kielenkääntäjä
- Kielenkääntäjä ja tulkki Venäjän ja Saksan kieliä varten

Virastot, joissa kääntäjiä

- 1800-luku:
  - Senaatti; oikeuslaitos; lääninhallitukset; kaupungit
  - Postilaitos
  - Evon metsänhoito-opisto
  - Suomen sotaväki, Päälikköhallitus
  - Suomen kauppa-asiamiehet, Rääveli
- 1919: Valtioneuvoston käännöstoimisto, Wiipurin hovioikeus, läänit, kaupungit, Helsingin poliisi

Keisarillisen Viipurin hovioikeus 1889

Kielenkääntäjiä.

Suomen kieltä varten.

Johannes Berner, Apulais-kanneviskaali [73]. 51; 84. [-99: Aessori; Keis. Viipurin hovioikeus]

Oskar Waldemar Wilskman, Notarius [72]. 51; 84. [-99: Hovioikeudenassessori; virasta vapaa; Kurkijoen tuomiokunta]

Ivar Herman Polén, Kanslisti [72]. 56; 84. [-99: Aessori; Keis. Viipurin hovioikeus]

Fredrik Mortimer Antell, Notarius [72]. 47; 85. [-99: Aessori; Keis. Viipurin hovioikeus]

Gustaf Werner Wilskman, Notarius [72]. 49; 86. [-99: Hovioikeudenassessori; Salmin tuomiokunta]

Emil Achates Andelin, Notarius [72]. 48; 88. [-99: Hovioikeudenassessori; Pielisjärven tuomiokunta]

Rudolf Ferdinand Walldén, Registraattori [72]. 56; 88. [-99: Aessori; Keis. Viipurin hovioikeus]

Johan Robert Benjamin Selin, Ylimääräinen viskaali [73]. 58; 88. [-99: Hovioikeudenassessori, Hollolan tuomiokunta JA Viipurin läänin maatalousseuran varapj, kihlakunnantuomari]

Venäjän ja Saksan kieliä varten:

Carl Johan Thesleff, Kaartinluutnantti. R. St. 3. 29; 86.

Kääntäjien taustoja:

- Rehtori, Lyseonlehtori, Kansakoulunopettaja, Aktuarius, Oik. Kand., Kollegiasessori, Kamarijunkkari, Kolleginsihteeri, Kollega, Kaartinluutnantti, Överstiluutnantti, Kapteeni, Majuri, Asemapäällikkö, Sähkölennätinkonttorin päällikkö, Lääninkanslisti, Lääninkonttoristi, Kunnallisraatimies, Merenkulkuhall. sihteeri
- Naiskääntäjiä:
  - Maria Ramstedt (Martti Humu), Savonlinna: Kielenkääntäjä ja tulkki (Venäjä, Saksa) 1800-l
  - Dagmar Svensson, Loviisa (Venäjä), 1919

Monipuolinen kääntäjä ja tulkki: Antti Jalava

- Tunnettu erityisesti unkarilaisen kirjallisuuden suomennoksista
- Talonpoikaissäädyn tulkkina vuosien 1877 ja 1891 välillä pidetyillä valtiopäivillä
- (ks Saarikivi, Susanna 2005)

Työn sisältö

- Jozéf Budenzille
  - 4.3.1876: ”minun tulee kääntää kaikki hallituksen antamat lait ja asetukset ruotsista suomeksi”

Työmäärä

- 10.2.1878: ”Wihdoin viimeinkin ovat meidän valtiopäivät [- -] loppuneet, tammik. 24 p.nä [- -]. Ne tulivat lopulta minulle sangen rasittaviksi sillä joulu- ja tammikuulla pidettiin istuntoja melkein jok’ainoa päivä sekä aamu- että iltapuolella, jotta tuo ijankaikkinen tulkitseminen vihdoin alkoi väsyttää”.
- 1.1.1882 ei ollut ehtinyt edes ”kumppaneiden kanssa ulos totia juomaan”, ”hirveän paljon virkatyötä”

Jalava tulkkina

- *Kansallinen elämäkerrasto*: ”Senaatin suomen kielen kääntäjänä J. teki arvokasta työtä etenkin virallisen kielen kehittämiseksi. Tulkkina talonpoikaissäädystä hän herätti kuulijoissa suorastaan ihailevaa ihmettelyä: useinkin kömpelön ja jaarittelevan lausunnon hänen tulkintansa esitti selkeässä, keskitetyssä asussa ja sisälsi samalla kaiken olennaisen, mitä puhuja oli sanonut.”

Työväenkirjallisuuden suomentamisesta

- Kaunokirjallisuus, runous, teatteri, työväenkysymys
- Yrjö Sirola, Väinö Tanner, Kössi Kaatra
- Marx: *Pääoma* 1918 - O. W. Louhivuori, myöh. kansantaloustieteen professori ja Kauppakorkeakoulun kansleri
- (Kivistö ja Riikonen 2007)

Sanomalehtityö

- Päivälehdien käännöspolitiikka 1889-1904 (Hautamäki 2010): neljännes aineistosta käännöistä
  - Ulkomaan uutiset
  - Kaunokirjallisuus (ranskalainen ja pohjoismaainen realismi)
  - Asia-artikkelit

Helsingin Sanomat ja Titanic

(Antti Blåfield: *Loistavat Erkot*. Otava 2014)

Nearer, my God, to Thee

Likemmäs Jumala, sua

Likemmäs sua!

Waikkapa waiwakin weis

Luoksesi mua

Aina mun lauluni on

Kaswaissa ahdingon

Likemmäs Jumala sua

Likemmäs sua (Joel Lehtonen)

Eino Leino:

Lähemmä, Jumala, sua!
ei hätämerkkimme auta,
ei sana sähköön,
ei valo, ei tuli, rauta.
Lähemmä, Jumala, sua!

Aune Krohn 1913:

Sua kohti, Herrani, sua kohti ain,
Mua vaikka ahdistaa luokses risti vain.

Kuitenkin laulunain

Soi täällä matkallain

Sua kohti, Herrani,

Sua kohti ain.

Polyteknikkojen marssi

*Vi äro en släkt, som
anor ej vet,
av forntida bragder och
ärä
vi äga ej minnen meni
våra fjät
skall forntida
skördarna skära...*

• K. A. Tavastsjerna,
1881 *Arbetaren*

Ei oo suku suuruutta
meill' isien,
ei muistoja, mainetta
meillä,
mutt' työmmepä laihon
tuon kultahisen,
me huomeneen
kuljemme teillä [– –]

• Suom. Eino Leino
• (Nykänen 2015)

Kääntäminen osana muuta työtä

- Virittäjä 5:7 (1901 , s. 105-6, 'Oikeakielisyyttä' (nimim. E.A.T.):
- ”**Syntyperäinen suomalainen**. Viime kesänä valitti erään lehden aputoimittaja, joka oli saanut uuden asevelvollisuutta koskevan julistuksen suomennettavakseen, olevansa epätietoinen, miten venäläisen tekstin sanat [XX] oikeastaan pitäisi kääntää suomeksi. Hän oli kääntänyt ”syntyperäiset suomalaiset”, ja näitä sanoja käyttää myöskin Asetuskokoelmassa julkaistu virallinen suomennos:
” - - toistaiseksi - - asevelvollisia on kirjoitettava ainoastaan niihin sotaväenosastoihin, joita täydennetään etupäässä syntyperäisillä suomalaisilla” (ruots. ”som företrädesvis kompletteras med finska infödingar”).

J. R. Danielsson: Suomen sota

- Danielsson suomentaa
  - sotilaiden kirjeitä (s. 102-104, 105)
  - G. Löwenhjelmin ranskankielistä kirjettä Armfeltille s. 130-135
  - Klingsporin kirjeitä (s. 144)
  - Durietzin teosta *Underdånig relation* (s. 186 jne)
  - asiakirjoja esim. Aleksander /keisarillinen kirje ruotsinnos s. 188-189, Hauswolffin /päiväkirja/mp s. 179-, 211, 220-221, Aminoffin muistiinpanoja, esim. s. 213, 220-222, 225-226 (”. . silloin he palatessaan kertoivat, että meille oli myönnetty sotaruokaraha (fälttraktamente)”, 238 – (s. 226 myös viittaus ranskankieliseen asiatekstiin, joka kateissa, mutta jonka ruotsinnos löytynyt valtionarkistosta; siitä suomennos sivulla 227).
  - Clarcken matkakuvausta Suomesta (*Travels in various countries of Europe, Asia and Africa* by D. Clarke, Lontoo 1824)

Clarke: Suomen-matkan kuvaus

s. 49 suomennettu Clarken Travels -teoksesta ”Ei käy ajatteleminen mitään iloisempaa ja miellyttävämpää kuin se näky, joka aukenee jäällä Helsingistä Viaporin linnaan - -. Tie lumessa on viitottu puilla tahi kuusen oksilla, joita on lyöty jäähän. Kaikenlaatuisia rekiä, avonaisia ja kuomeja, työrekiä, kuormarekiä, huvirekiä, yksinkertaisia ja koristettuja, pienet kauniit keikailevat Suomen hevokset valjaissa, kiittää tavattomalla nopeudella edes takaisin koko päivän, aamusta yöhön. Upseereja palvelijoinen, rouvasihmisiä, sotamiehiä, talonpoikia, käsityöläisiä, rakennusjohtajia, tuosta kaikesta syntyy ihmisiä vilisevä kävelypaikka, huvittavampi ja miellyttävämpi kuin Hyde Park Lontoossa tahi Corso Roomassa.” 1) 1) Clarke, Travels, XI, 364-366. (s. 47 1) Travels in various countries of Europe, Asia and Africa by D. Clarke, Lontoo 1824. Vel XI, 366 ja seur.

Kääntäminen ja tulkkaus yhteiskunnassa

- Virallinen kääntäminen ja tulkkaus, asiakirjat
- Kaunokirjallisuus
- Teatteri, elokuva
- Tietokirjallisuus
- Oppikirjat
- Oppaat
- Sanomalehtien sisältö
- Tutkimus (aineistot, lähteet)

Tack!

Lähteitä

- Blåfield, Antti. 2014. *Loistavat Erkot*. Helsinki: Otava
- Hautamäki, Karoliina. 2010. *Päivälehdien käännöspolitiikka 1889–1904*. Pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto, ranskan kääntäminen ja tulkkaus.
- Kivistö, Sari ja H. K. Riikonen. 2007. Käännöstoiminta työväenliikkeen piirissä. Teoksessa Riikonen et al. (toim.) *Suomenoskirjallisuuden historia I*. Helsinki: SKS.
- Kovala, Urpo. 1992. *Väliin lankeaa varjo. Angloamerikkalaisen kaunokirjallisuuden välittyminen Suomeen 1890 – 1939*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Nykänen, Panu. 2015. Tieto ja talous. Teollisuutta tukevan tutkimuksellisen tiedon jakelua Suomessa kahden vuosisadan aikana. *Kasvatus ja Aika* 1/2015. Saatavana: http://www.kasvatus-ja-aika.fi/site/?lan=1&page_id=663. (luettu 14.1.2017)
- Saarikivi, Susanna. 2005. *Suomentajana 1800-luvun lopulla. Antti Jalavan ja Aatto Suppasen näkemyksiä ja kokemuksia*. Pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto, ranskan kääntäminen ja tulkkaus.
- Fennica-tietokanta: fennica.linneanet.fi